

חוברת לימוד והגות

שבועות

10 נושאים ללימוד ולדיון סביב שולחן החג

עשר שאלות מתוך שיעורו של הרב רפאל בניזרי "שבועות: היום
החמישים שמחוק לספירה": מדוע לחג ההווה אין תאריך, מדוע אין
סופרים את היום החמישים, מה איבדה החיטה מאז אדם הראשון, ומה
פירוש לחנות "כאיש אחד בלב אחד".

הרב רפאל בניזרי

תוכן הנושאים

נושאים להגות ושאלות לשיחה סביב שולחן שבועות

01	חג בלי תאריך
02	האני שאינו ניתן לספירה
03	ניתנה בסיני, התקבלה ביום כיפור
04	ארבעים ותשע, לשני הכיוונים
05	היום החמישים אינו נספר
06	החיטה הייתה אילן
07	העץ והעצה
08	השופר אינו כלי נגינה
09	אוניות בלי קונה
10	כאיש אחד בלב אחד

הצגה

פסח חל בט"ו בניסן, סוכות בט"ו בתשרי. לשבועות אין תאריך משלו: הוא חל בחמישי, בשישי או בשביעי בסיוון, לפי אורכם של החודשים הקודמים. ובשום מקום אין התורה מזכירה את מתן תורה כטעמו של חג זה.

השאלה

כיצד יכול החג החוגג את האירוע המכונן של העם להיות בלי תאריך קבוע וכלי שום אזכור של אירוע זה בכתוב?

התשובה

שמות החג בתורה: חג השבועות; חג הקציר; יום הביכורים.

שלושת הרגלים חוגגים שלושה זמנים. פסח הוא העבר: "בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים". סוכות הוא העתיד, החזון המשיתי שבו יתאספו כל העמים תחת סוכה אחת. והחג החוגג את ההווה הוא שבועות — ולכן אין לו תאריך מדויק. הוא אינו אלא השלמת ספירת העומר.

אם אנו קושרים אליו את מתן תורה, הרי משום שחכמינו אמרו שהיום החמישי משלים את בריאתנו. האדם נוצר עפר מן האדמה, ואחר כך נפח בו ה' נשמת חיים: זה השלב השני. יש שתי בריאות באדם: זו של העולם הזה, הכלה, והנשמה האלוקית, שאינה כלה. התורה של שבועות היא התגלמותה של נשמה זו בעם שזה עתה יצא מטיט מצרים.

אין מדובר אפוא בחגיגת יום הולדת, אלא בהשבת הנשמה הזאת לטהרתה הראשונית, ובשיתוף האחרים בה.

מסקנת הרב

ההווה הוא המכין את העתיד הזה.

לקח לשולחן

כל מה שאנו קובעים לו תאריך, אנו מניחים בצד. מה סגרנו השנה בתוך יום שנה כדי שלא נצטרך עוד לחיות אותו: הבטחה, מחויבות? ומה אצלנו צריך להישאר בלי תאריך — כלומר להתחיל מחדש בכל יום?

הצגה

ביציאת מצרים, אומר הרב, חנכנו זמן אחר, זמן משלנו. הוא קושר אליו מילה קטנה: "אני". אותו "אני" שה' עצמו משתמש בו כדי להתגלות, ושכל אחד מאיתנו היה רוצה שיכבדו אותו.

השאלה

מה בתוכנו מסרב להצטמצם למספר — ומאין שואב האני הזה את כוחו?

התשובה

הלל: "אם אני כאן — הכול כאן".

חנכנו זמן שהוא שלנו, שאנו נקראים לשלוט בו ולחדש אותו. משום שאינו שייכים לזמן בריאת העולם, אנו עם שמחוץ לזמן: שחיקת הזמן אינה שולטת בנו. אנחנו תמיד כאן.

כשם שהקב"ה שואל את ה"אני" כדי לומר שאינו ניתן לצמצום לשום מציאות אחרת, כל אחד מאיתנו כמה לאותו "איהיה אשר אהיה". איני מסכים שיצמצמו אותי למספר, למספר אישי, שיצרפו אותי לאחרים.

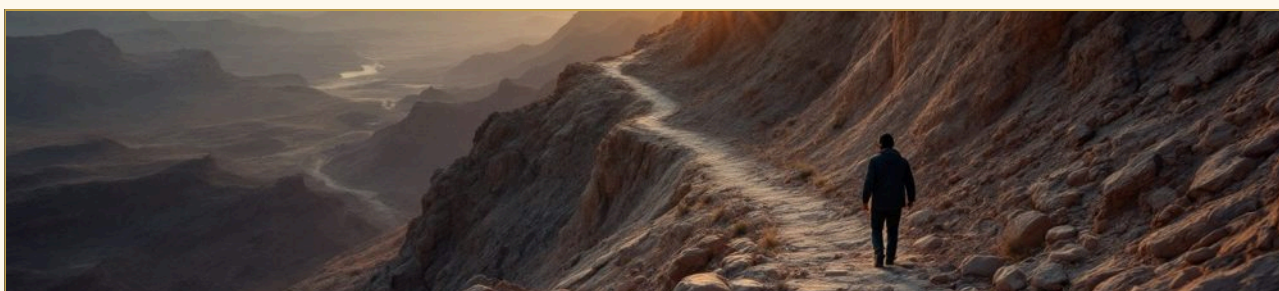
ייחוד זה שואב את לשדו מן התורה, שאינה ניתנת לצמצום לבריאה שהרי קדמה לה: העולם הזה אינו אלא התשליל שלה. אות הבריאה היא הבי"ת, השניות; אות הייחוד היא האל"ף, שבה פותחת ההתגלות: "אנכי". כל העבודה היא להשיב את השניות אל האחדות.

מסקנת הרב

אני יחיד, יחיד כמה שאני מייצג.

לקח לשולחן

היכן אנו מרגישים מצומצמים למספר: בבית הספר, בעבודה, מול פקיד? ואנחנו עצמנו, האם אנו מצמצמים לפעמים אדם קרוב לתפקידו, לציונו, למשכורתו? מה היה נדרש כדי שכל אחד, סביב השולחן הזה, ירגיש "כאן כולו"?

הצגה

חכמינו קוראים לשבועות "עצרת", סיומו של פסח, כשם ששמיני עצרת חותם את סוכות. אבל בעיני הרב, ההתגלות נעשתה בשני שלבים: התורה ניתנה בסיני, והתקבלה באמת רק ביום הכיפורים.

השאלה

מדוע נדרשו שני שלבים כדי לקבל את התורה — ומה היה צריך לסלק ביניהם?

התשובה

"לא יהיה בך אל זר" (תהלים פא, י).

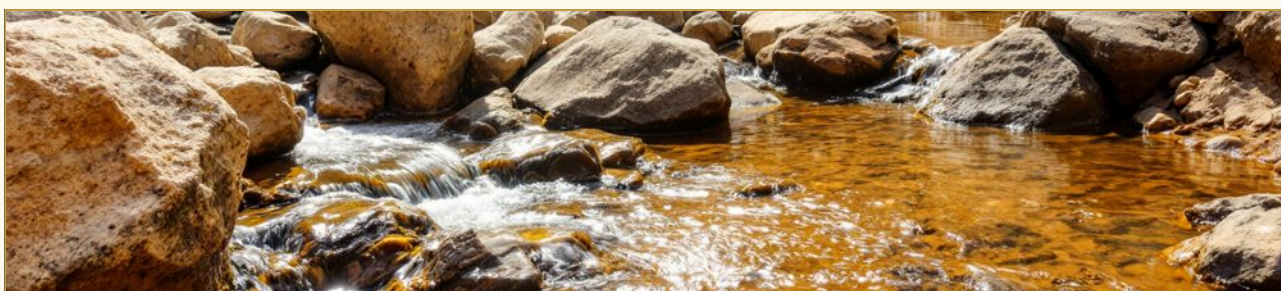
נתנו לנו את התורה בהר סיני, אבל לא קיבלנו אותה: לא השלמנו עמה לגמרי, לא הפנמנו אותה לגמרי. קיבלנו אותה לבסוף ביום הכיפורים, כשניתנו לנו הלוחות השניים.

באותו יום הסכמנו למחוק כל מה שפער תהום בינינו לבין רעינו, בינינו לבין בוראנו. סילקנו את ה"אל זר" — "אל" פירושו כוח. היה צריך להתנער מאותה הצהרה עצמית העוקפת את הענווה שעלינו להכיר בה לפני ה'.

שכן לפני ה' אנו עבדים. כשם שהעולם צריך לציית לחוקים, ואם לא — אינו פועל, כך האדם זקוק למבנה שינהל אותו ויעזור לו להגשים את עצמו. החוק הזה הוא התורה, העומדת ביסוד בריאת העולם כמו ביסוד עיצובו הסופי של עם ישראל.

לקח לשולחן

לקבל ולהשלים באמת אינם אותו דבר. איזו הוראה, איזו עצה "קיבלנו" בלי להפנים? ואיזה פער — עם אדם קרוב — היה צריך לגשר כדי שנוכל סוף סוף לקבל אותה?

הצגה

לפני שבועות קוראים את פרשת בחוקותי וקללותיה; לפני ראש השנה, את כי תבוא, שיש בה פי שניים. הרב מתעכב על המספר הזה, ארבעים ותשע, ועל שתי האותיות הכותבות אותו: מ"ם וט"ת.

השאלה

מדוע אותו מספר יכול להוביל לבהירות או לכלכל — ואיזו אות עושה את ההבדל?

התשובה

ת"ם, מ"ט: ארבעים ותשע; טהור וטמא.

בפרשת בחוקותי, הנקראת לפני שבועות, יש ארבעים ותשע קללות; בכי תבוא, הקודמת לראש השנה, תשעים ושמנה: פעמיים ארבעים ותשע. מדוע? משום שאם אנו מגיעים לראש השנה בלי שהפנמנו את האזהרה הראשונה, אנו עומדים מול שתי סדרות.

שתי האותיות הללו נקראות לשני הכיוונים. יש ארבעים ותשעה פנים לטפל בבעיה באופן ענייני, בטוהר הדעת — "טהור"; וארבעים ותשעה פנים להחשיך אותה, לערבב אותה, לבלבל אותה — "טמא". אפשר לשחק בשני המישורים ולהראות שהם ניזונים מאותו מקור.

"טמא" הוא אותן אותיות, ועוד אל"ף. והאל"ף הוא החמישים: הוא מחוץ לארבעים ותשע, מחוץ לריבוע השבע.

לקח לשולחן

אותה שיחה יכולה להאיר או לבלבל. נחשוב על נושא המפלג את משפחתנו: האם עסקנו בו "כדי להבין" או "כדי לצדוק"? מה יעביר אותנו לצד השני?

הצגה

סופרים ארבעים ותשעה ימים ממחרת הפסח. היום החמישים אינו נכנס לספירה: לעולם אין סופרים אותו. הרב רואה בכך את המפתח לשבועות — ואת הטעם לשני המכשולים המונעים מאיתנו להגיע אליו.

השאלה

מדוע היום הנותן משמעות לספירה כולה הוא דווקא היום שאין סופרים אותו?

התשובה

תפילת רבי אלכסנדר: "ומי מעכב? שאור שבעיסה ושעבוד מלכויות" (ברכות יז ע"א).

החמישים הוא מחוץ לשבעת השבועות, מחוץ לריבוע השבע, ארבעים ותשע. לכן אין סופרים אותו: זמן זה אינו ניתן לצמצום לא ליממה של עשרים וארבע שעות ולא ליום מימי הספירה. "ספר" פירושו גבול, חשבון, תחום. לעבור את התחום הזה פירושו להימצא במצב של שקיפות מוחלטת: מביטים בדברים, אבל דרכם.

רבי אלכסנדר, בסיום תפילתו, היה אומר: "רבון העולמים, גלוי וידוע לפניך שרצוננו לעשות רצונך, ומי מעכב? שאור שבעיסה ושעבוד מלכויות". אלה שני הנגעים המחזיקים את האדם ברצועה ומונעים ממנו לגלות את האני שלו.

בכל יצרה בלבול, תוהו בחיי האנושות: בני האדם איבדו את חדות ראייתם ומחשבתם. מצרים הייתה הראשונה שכפתה שעבוד. או שמחשבתנו ניזונה ממקורות רבים בלי הבחנה ונשאר בלבול, או שאנו מוכרים את עצמנו כדי לשמור על רמת חיים מסוימת.

מסקנת הרב

עברנו את הספר, עברנו את הגבול.

לקח לשולחן

אנו סופרים דברים רבים: שנים, הכנסות, הצלחות. יאמר כל אחד מהו אינו סופר לעולם, משום שזו מטרתו. ואיזה משני הנגעים אווזו בנו: בלבול המקורות שמהם אנו שואבים, או רמת החיים שאיננו רוצים לאבד?

הצגה

עזרא ראה בשבועות "ראש שנה", משום שנידונים בו על פירות האילן. וחכמינו אומרים שבימי אדם הראשון צמחה החיטה כדקל: היא הייתה עץ הדעת. מאז נעשתה זרע שזורעים.

השאלה

מה הפסיד אדם הראשון לעולם כשהוריד את העץ לדרגת זרע?

התשובה

"בעצרת על פירות האילן" (משנה ראש השנה א, ב).

לומר "ראש שנה" פירושו לומר שהכול הולך אחר הראש, אחר השורש, אחר המקור, והשאר אינו אלא המשכו. אם נידונים בשבועות על פירות האילן, הרי משום ששכלו של האדם נפגע מפרי העץ הראשון, שבו עשה שימוש לרעה.

מה ההבדל בין עץ לזרע? מעץ אתה לוקח את הפרי ואוכל אותו, אבל הקרן נשארת: הוא יוציא פירות שוב בשנה הבאה. שמרת על הקרן ולקחת את הפרי. זרע — כשאכלת אותו, עליך לשתול מחדש, לזרוע שוב.

והנה עץ הדעת איבד מקומתו, משום שדעת אינה צריכה להצטמצם לטוב ולרע, אלא להבחין בין קודש לחול, בין אמת לשקר. את זה האדם לא הבין, לא הפנים. העץ נעשה "פרי האדמה".

מסקנת הרב

הוא נעשה פרי האדמה, שבו בסופו של דבר הכול הולך לאיבוד, וצריך להתחיל מחדש.

לקח לשולחן

יש בחיים מה שעובר הלאה ועדיין נושא פרי, ויש מה שצריך להתחיל מחדש בכל דור. יאמר כל אחד מה קיבל כ"קרן" ולא פגע בה. ומה הקטנו לכדי זרע שעכשיו צריך לזרוע אותו מחדש בכל שנה?

הצגה

עץ ועצה: חכמינו מקרבים את שתי המילים. והם אומרים שאברהם מצא את האמת בזכות כליותיו, שהיו יועצות לו. הרב קורא בכך לקח על מהי דעת שהופנמה באמת.

השאלה

מדוע צריכה הדעת "להסתנן" כדי להיעשות עץ חיים?

התשובה

"עץ חיים היא למחזיקים בה" (משלי ג, יח).

כיצד הגיע אברהם אל האמת? בזכות כליותיו, שנתנו לו עצה. כשם שהכליות מסננות את הדם ואת זיהומיו, כך צריך לסנן את הדעת כדי למצוא את לשדה בטהרתו. לכן התורה היא עץ חיים, עצת חיים, לכל המחזיקים בה.

החיטה היא הדעת. חכמינו אומרים: "אין התינוק יודע לקרות אבא ואמא עד שיטעם טעם דגן". החכמה והבינה נשארות מופשטות כל עוד לא סוננו אל הדעת, הידיעה שהאדם הפנים. לכן גם מנחת שבעות היא מן החיטים, מאכל האדם, בעוד שממחרת הפסח הייתה מן השעורים, הנחשבות מאכל בהמה.

וכך גם במידות האדם: בין הרצון להשליך את עצמו כולו אל האחר לבין הרצון להפנים הכול, יש לשמור על איזון, על שיווי משקל.

לקח לשולחן

אנו צוברים מידע רב; כמה ממנו "עיקלנו" באמת? מה למדנו השנה ששינה את התנהגותנו, ולא רק את רעיונותינו? ממי אנו מבקשים עצה כשיש לסנן את האמת מן השקר?

הצגה

השופר תקע בסיני, "הולך וחזק מאוד". הוא תוקע גם בשנה החמישים, ביובל. הרב מעיר על פרט: לעולם אין מכניסים שופר לתזמורת.

השאלה

מדוע קול השופר, שאינו מתמזג עם שום קול אחר, הוא הקול המשיב כל אחד אל מקורו?

התשובה

"וקראתם דרור בארץ... ושבתם איש אל אחוזתו ואיש אל משפחתו תשובו" (ויקרא כה, י).

אין מכניסים את השופר לתזמורת כדי ללוות את שאר הכלים ולהשתתף בסימפוניה. קולו אינו קשור לשום דבר. כשם שהאני אינו נטמע בשום מכלול, השופר אינו מתמזג בשום סגסוגת.

השופר הזה מזמין כל אחד לשוב. כשסופרים שבע פעמים שבע שמיטות, מגיעים לשנה החמישים, היובל: כל אחד צריך לשוב אל משפחתו, אל אחוזתו, אל שורשו, אל מקורו. זו הנשמה האלוקית שאינה כלואה עוד, לא בכלבול הרעיונות ולא בשעבוד המלכויות.

גם העבד האומר: "אהבתי את אדני, את אשתי ואת בני, לא אצא חפשי", לא יישאר עבד לעולם. ביובל יצטרך לצאת בכל מחיר, משום שהוויתור הזה על השליטה בעצמו אינו ניתן לו. הוא יצטרך לקחת את עצמו בחזרה.

מסקנת הרב

השופר הוא קול הנשאר עצמאי.

לקח לשולחן

יש רגעים שבהם נדרש קול שאינו מתערבב בקונצרט הסובב. האם יש לנו, במשפחתנו, "שופר" כזה — משהו או משהו המשיב אותנו אל מקורנו? ולמה נשארו עבדים "מתוך אהבה"?

הצגה

בין קללות כי תבוא, תמונה מזוהה: ה' ישיבך מצרים באוניות, תתמכרו לאויביכם, ואין קונה. פירוש אחד קורא ב"אוניות" מילה אחרת: "אני".

השאלה

מה פירוש לבקש "למכור" את האני — ומדוע אין קונה?

התשובה

"והשיבך ה' מצרים באוניות... והתמכרתם שם לאיביך... ואין קנה" (דברים כח, סח).

ה"אוניות" הללו הן ה"אני", האני שכל אחד איבד. תבקשו למכור אותו, למכור אותו לאויביכם. אבל אין קונה, אין רוכש: איש אינו רוצה בו.

זה השעבוד שמצרים הייתה הראשונה שעשתה ממנו שיטה: למכור את עצמנו כדי לשמור על רמת חיים מסוימת, להיעשות עבדים לאחרים במקום להישאר עבדי ה'. והרי בן ישראל אינו יכול להימכר לעבד.

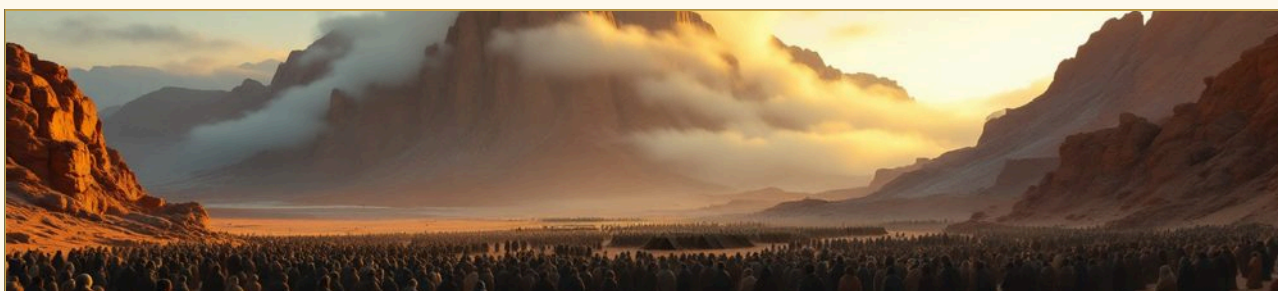
וכשמשבחים את אשת החיל, אומרים שהיא "כאניות סוחר". יש בה הכוח האינטואיטיבי לשנות את האני שלה בכל רגע; אבל היא משתמשת בו רק כדי לרהט את ביתה, לבנות את ביתה, להבטיח את טובת בעלה וילדיה.

מסקנת הרב

איש אינו רוצה בו. תיאלץ לשוב אל עצמך.

לקח לשולחן

לעיתים אנו "מוכרים" מעט מעצמנו כדי להתקבל, כדי למצוא חן, כדי לשמור על רמת חיים. באיזה תחום אנו מרגישים שמכרנו את עצמנו? ומה ישיב אותנו "אל עצמנו"?

הצגה

למרגלות הר סיני, ישראל חונה "כאיש אחד בלב אחד". רבים רואים בכך שבח להתמזגות. הרב קורא את האחדות הזאת אחרת, ומבאר מה מתכוונת התורה כשהיא מדברת בלשון רבים או בלשון יחיד.

השאלה

האם להיות "איש אחד" פירושו שכל אחד נבלע בהמון?

התשובה

"ויחן שם ישראל": כאיש אחד אחד בלב אחד (רש"י שמות יט, ב).

לא: אין פירוש הדבר שכולם נבלעו לאחד. פירושו שכל אחד למד לסגת מעט מפני האחר, כדי שיהיה זה באמת ציבור, מכלול מאוחד, מכונס.

לכן אומרים חכמינו שכשהתורה מדברת בלשון רבים, היא פונה אל כל אחד מבני הקהל; אבל כשהיא מדברת בלשון יחיד, היא פונה אל המכלול המגובש. והמכלול המגובש הוא זה שבו כל אחד מבטא את האני שלו דרך הנשמה המיוחדת לו.

אנו מחפשים את האני הזה, עם שופר פנימי, שופר מתן תורה; אבל עכשיו יש להגשימו כל אחד לעצמו — ובכך שכל אחד נסוג מעט, הוא מאפשר את המכלול.

מסקנת הרב

כל אחד נסוג כדי לתת מציאות לאחר.

לקח לשולחן

סביב השולחן הזה, מי תופס מקום רב, ומי נסוג? כדי להיות "לב אחד", ממה יוכל כל אחד לסגת מעט הערב — בלי להיעלם?